

Pravnik

2011

Razgovori

Intervju s Ivom Josipovićem, Predsjednikom Republike Hrvatske

Ivo Josipović, rođen 1957. godine, 1980. godine diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu te na studiju skladanja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1983. Stranice njegova životopisa krasi i titule sveučilišnog profesora na Katedri za kazneno procesno pravo, gosta predavača na domaćim i inozemnim visokim učilištima, nagrađivanog skladatelja, političara, autora šezdesetak znanstvenih i stručnih radova s područja kaznenog i međunarodnog kaznenog prava, suradnika u više zakonskih projekata, suzastupnika Hrvatske pri Međunarodnom sudu u Haagu, te konačno i trećeg hrvatskog predsjednika.

Predsjednika smo iz redakcije Pravnika posjetili na Pantovčaku gdje nam je s pozicije profesora, bivšeg studenta, nekadašnjeg urednika Pravnika iznio svoja studentska iskustva, život „bigamista“, svoj stav prema provedbi bolonjskog sustava te prema neravnoteži prakse i teorije u pravnom obrazovanju. O svemu tome možete više pročitati u narednom intervjuu.

Danas je studiranje mnogo drukčije no u vaše vrijeme. Što mislite u čemu leže najveće razlike?

Najprije, ono što je sasvim jasno, gradivo je veoma naraslo. Kada bismo na vagu stavili literaturu iz vremena kada sam ja studirao i današnju pokazalo bi se da je današnja i u fizičkom smislu znatno teža. Sada je puno više literature; pravo se razvijalo, pravna znanost se razvijala, kriteriji su drugačiji... Nadalje, razlika je i u odnosima studenata prema studiju, odnosima između studenata i profesora. Kada kažem među studentima i profesorima čini mi se da su ti odnosi bili na puno većoj distanci nego što su danas. Ako to mogu tako reći, postojalo je veće „strahopoštovanje“, bez obzira da li je to dobro ili loše. Današnji odnos između studenata i profesora u velikoj mjeri modeliraju ne samo promjene u društvu koje su nesumnjivo nastupile, nego i opći odnos ljudi, posebno mladih prema autoritetima. Tu značajnu ulogu imaju i novi mediji. Danas je normalno da studenti s profesorom komuniciraju u svako doba dana i noć direktno putem *maila*, da koristeći *nick name* izvrijeđate ili pohvalite profesora. S druge strane, i neki oblici profesorske arogancije su danas nezamislivi. Mislim da se tek grade kvalitativni kriteriji komunikacije s obzirom na te nove medije. Nadalje, razlika je u odnosu studenata prema studiju i fakultetu. To će vas možda iznenaditi, jer je donekle u koliziji ovome o čemu sam sada govorio. Prije su studenti bili puno aktivniji u odnosu prema studiju i upravi Fakulteta. Postojala je čak i mogućnost studentskog veta i neke vrlo važne odluke nisu se mogle donijeti bez studenata. Moram reći da to studenti nikada nisu zloupotrebljavali. U upravnim tijelima su sjedili uvijek ponajbolji studenti koji su bili aktivni i poznavali probleme. Neki od njih su danas vaši profesori. Čak su se profesori prethodno pripremali kako bi parirali studentskoj delegaciji. Nadalje, bilo je puno više studentskih aktivnosti. Tada se to radilo kroz SSOS (Savez Socijalističke omladine) i bilo je, koliko se sjećam, 24 različite aktivnosti od

sporta, glazbe, Pravnika, Paragrafa, organiziranih putovanja, tuluma, suradnje s drugim fakultetima... Što se tiče nastave, mislim da je nekada bio ležerniji odnos prema nastavi. Nije se puno vodilo računa o tome dolazi se na nastavu ili ne, smatralo se da je to dio akademskog načina života, da student odlučuje da li ćete doći na predavanje ili učiti kući. Istina, takav neobavezan sistem, iako je na papiru uvijek bilo obavezno dolaziti, doveo je do toga da su neki student zaista studirali a drugi dangubili. Odgovornost za uspjeh u studiju bila je slaba. Ja nisam previše išao na predavanja, samo na odabraba, tim prije što sam imao i drugi studij, Muzičku akademiju, gdje se po prirodi stvari moralo sudjelovati u nastavi. Ali, sam učio svaki dan, čitao sam dodatnu literaturu, iznimno se trudio oko seminarskih radova, te sam zaista studirao, u najboljem smislu riječi. A profesori su to znali prepoznati i kada je netko pokazivao ambiciju, trudili su se oko studenata. To mi je omogućilo i studiranje na dva studija jer bi u drugom režimu bilo znatno teže. No, bilo je i onih koji su zbog manjka discipline upali u napast nerada, bilo je jako puno onih koji su gubili godine, koji su studirali osam, deset godina... Očito, ležernost studija nije za dobar dio studenata bila dobra. Inače, mislim da bi odgovornost prema studiju, i studenata i nastavnika, morala biti uvijek izražena.

Smatrate li da je bolonjski režim donio poboljšanja? Je li studentima teže ili lakše?

Kada gledamo današnju "Bolonju", treba istaći nekoliko značajki. S jedne strane, bolonja je nastala u vrijeme kada je gradivo na studiju prava ozbiljno naraslo i zaista je puno teže i opsežnije u usporedbi s vremenom kada sam ja studirao. Bolonja je, barem za naš studij, uvela stroži režim nastave i drugih obveza. Tu su i kolokviji koji bi trebali "natjerati" student na konstantno učenje, ali i olakšati polaganje ispita. Ali, takav sustav nosi i opasnost da student nikada ne savlada cjelinu gradiva, da ne poveže sve institute neke grane prava i da mu znanje bude fragmentarno a time često i nekvallitetno. Bojim se da je u društvenim zanostima, posebno u studiju prava, cjepkanje gradiva opasno. U vremenu mog studiranja, od 1976. do 1980., se upisivao znatno veći broj studenata i nije bila tako oštra konkurencija odlikaša kao danas. Danas puno više odlikaša dolazi na prijemni. Ali, mislim da je tome razlog i pad kriterija u srednjim školama. Ali, moram istaći da je i danas i prije, pa i u vrijeme kad sam studirao, uvijek bilo zaista briljantnih studenata. Ideja bolonje obuhvaća i međunarodno povezivanje sveučilišta. Danas, za razliku od vremena moga studija, postoje međunarodna natjecanja, razmjene, ELSA... To je svakako važna pozitivna promjena. Isto tako, iako još uvijek nedovoljno, danas se studij nastoji povezati s praksom. Inače, sama Bolonja je europski odgovor na sustav američkih sveučilišta. Tamo je studij prava vrlo specifičan. Ali, općenito govoreći, u SAD temeljni studij traje tri godine i nakon njega se, u pravilu, odlazi u svijet rada. Kasnije se neki vraćaju na magistarski studij, statistički, tek manji broj i na doktorat. U Europi se smatralo da je takva organizacija studija efikasnija i da doprinosi propulzivnosti američkog gospodarstva i njegovoj superiornosti europskom. Zato i Bolonja predviđa strukturu studija "tri plus dva". Neki su studiji, poput našega sa formulom "pet plus nula". specifični. Ali, dobru ideju ne prate uvijek i dobri rezultati, ponajprije jer se previđaju neki detalji i specifičnosti, previđa se da rješenja jednog društva ne moraju jednako funkcionirati u drugom. Najvažniji problem naše bolonje je da ne korespondira s tržištem rada. Naše tržište rada naprosto ne prepoznaje „bakalare“, kako od milja zovemo prvostupnike. Razlozi mogu biti u neprilagođenim programima sveučilišta, ali i u inerciji tržišta rada. Danas je rijetko naći natjecaj na kojemu se ne traži magistar struke nego „bakalar“. Ključno pitanje reforme našeg visokog obrazovanja je usklađivanje s tržištem rada. Ako tržište ne prihvaća studente koji su stekli bakalaureat, zašto uopće postoji formula „tri plus dva“!? Čak i u sveučilišnim krugovima postoji nerazumijevanje tog problema. Sjećam se, kada je prva generacija prvostupnika stekla bakalaureat, na jednom od uglednih fakulteta organizirana je svečanost

na kojoj su se ministar i rektor pohvalili da gotovo svi student nastavljaju studij i idu na magisterij. Bolje potvrde promašenosti ideje formule „tri plus dva“ teško je zamisliti. Faktično, umjesto skraćena studija s četiri na tri godine, dobili smo produženje s četiri na pet godina studija. Neprilagođenosti studija formuli „tri plus dva“ i neprilagođenosti tržištu rada doprinijela je i inercija na sveučilištima, pa i taština pojedinaca koji ne mogu prihvatiti promjenu nastavnih programa i vlastitog predmeta. Zapravo, rekao bih da smo u Hrvatskoj uglavnom „zafingirali“ bolonju. U okviru „bolonjizacije“ studija i tržišta rada, pravnike čeka ozbiljan posao ustanoviti koja su to zanimanja koja su zamisliva samo za petogodišnji pravni studij, a koje profesije mogu biti popunjene, ili prvostupnicima, ili nekim novim studijima javne uprave različitih razina. Moje je stanovište da profesije u pravosuđu, posebno suci, državni odvjetnici, javni bilježnici, pa i još neki drugi, nikako ne mogu biti bez petogodišnjeg studija.

Studenti se često žale kako u njihovu obrazovanju nema dovoljno prakse. Smatraate li da bi trebalo uravnotežiti odnos teorije i prakse u pravnom obrazovanju?

Kad bih imao moć odlučivati o nastavnim programima, svakako bih ojačao ulogu prakse u nastavi. Isto tako, mislim da literature za pojedini ispit mora imati, da budem slikovit, razuman broj stranica. Ima predmeta gdje se, po mome sudu, pretjeralo s literaturom. Istina, mnoštvo literature govori o marljivosti i kvaliteti profesora, i kao nastavnika, i kao znanstvenika. Ali, razumno limitiranje gradiva i distinkcija obavezne i dopunske literature, također su vrlina uspješnih nastavnika. Isto tako, dinamičan razvoj društva tjera na razmišljanje o uvođenju šireg spektra izbornih predmeta. Vrijedilo bi razmisliti i o uvođenju određenih nepravničkih predmeta. Zašto ne bi studenti prava proučavali npr. antičku dramu, ili s aspekta kaznenog prava analizirali Mozartovog don Giovannija? Sigurno, to ne može biti noseći dio studija, ali sigurna jača kvalitetu kritičkog promišljanja, razumijevanje društvenog konteksta prava ... I neizostavno bih uveo praksu. Postoji jedna struja u našoj pravnoj akademiji koja drži da, ako student dobro nauče teoriju, sami mogu uspješno savladati praksu. Mislim da su karijere naših studenata često pokazale da nije tako. Na svom sam seminaru, pomalo izvan programa, pokušao s dvodjetnom ili trodjetnom praksom seminarista na sudu ili državnom odvjetništvu. Iako je riječ o zaista skromnom pokušaju, iskustva su vrlo dobra. Svakodnevni odlazak na sud nije, naravno, od studenata napravio suce, ali im je omogućio da osjete pravi pravnički život. Inače, gledajući pravničko obrazovanje, ne samo ono na fakultetu, već i tijekom radnog vijeka, mislim da je došlo do prevelikog razdvajanja teorije i prakse. Mislim da je doktrina „suci za suce“ koju su promovirali iz pravosuđa, koja otklanja profesore iz cjeloživotnog obrazovanja sudaca, štetna. Koliko profesori trebaju suce i njihova znanja, tako i suci trebaju teorijsku dimenziju prava. Bez toga, teško prihvaćaju nove pravne doktrine, zakone koji se drastično mijenjaju preko noći, i što je najvažnije, ne prihvaćaju lako novine u konceptu pojedinih grana prava. Zato nisam siguran da je novi sustav kvalifikacije za suce i državne odvjetnike odgovarajući. S jedne je strane kompliciran, predugotrajan, nedostaje suradnja sa sveučilištem kao što nedostaje veće sudjelovanje praktičara u našem diplomskom i poslijediplomskom studiju.

Jedna od zamjerki je i preširoko područje prava kojeg studenti moraju savladati. Kakvim ocjenjujete druge sustave, poput francuskog, u kojima se studenti mogu specijalizirati već tokom fakulteta, polažući obavezno a birajući ono čime se žele baviti?

Smatram da smo premala zemlja, pritom mislim na tržište rada, da bismo već na kraju studija odredili specijalizaciju za cijeli život. Naime, lako bi se dogodilo da neke specija-

lizacije tržište rada naprosto vrlo brzo prestane trebati. U vrijeme kada sam ja studirao, imali smo nekoliko smjerova, pravosudni smjer, pravno politički itd., ali u praksi, razlikovali su se u nekoliko manjih predmeta. Isto tako, nakon diplome, nitko vas nije pitao koji ste bili smjer, bila je važna diploma pravnog fakulteta. Pa i ne možete se specijalizirati s jednim ili dva predmeta. Ako izaberete dva posebna predmeta npr. intelektualno i autorsko pravo, nećete pritom postati neki poseban specijalist. Biti specijalist znači nešto više od posebnosti u nekoliko. Pravu specijalizaciju vidim kroz poslijediplomske znanstvene i specijalističke studije.

Smatrate li da treba prilagoditi upisne kvote na Pravnom fakultetu prema potrebama tržišta?

To je pitanje za koje možemo reći da je oduvijek otvoreno i koje nema pravog, jednoznačnog odgovora. Naime, prvo treba znati što su potrebe tržišta. Nisam siguran da za to imamo potrebnu metodologiju. Naime, znamo koliko se pravnik danas traži, koliko ih je na burzi. Ali, kad upisujemo studente, onda moramo predvidjeti što će biti za pet ili više godina, koliko će pravnik trebati državne službe, koliko privatni sektor, koliko će ih otići u mirovinu, prelaziti iz jednog u drugi sektor... Ne znam je li itko pokušao učiniti takav izračun. Sjećam se kada je davno, u bivšoj državi, donesen tada važan zakon, Zakon o udruženom radu. Preko noći je narasla potreba za pravnicima, niste mogli naći ni približno pravnik koliko je narasla potreba za njima. Pravnici su bili vrlo tražena roba. Danas je, izgleda drukčije. Procjena o kadrovskim potrebama na dugu stazu nije lak posao i, smatram, nije moguće precizno utvrditi broj pravnik koji će biti traženi na tržištu rada za pet ili deset godina. Nesklon sam mehaničkim rješenjima koja bi upisne kvote temeljila na pretpostavci da se točno može izračunati broj potrebnih pravnik. Previše je parametara na koje ne možemo utjecati da bismo sudbine pojedinaca krojili takvim ograničenjima. Ipak, neke okvirne procjene su moguće. Isto tako, treba paziti da kvote ne postanu predmet manipulacija, posebno kada je riječ o školarinama. Načelno, zagovaram besplatni studij, ali za one koji izvršavaju studentske obveze. Bio sam na *Interliberu* u vrijeme predsjedničke kampanje i prišla su mi dva mlada čovjeka te mi se predstavila da su student našeg Sveučilišta. Zapitali su me da li ja zagovaram besplatno obrazovanje, taj sam upit potvrdio, ali sam nadodao ključni uvjet – uz izvršavanje obaveza. Nisu bili sasvim zadovoljni odgovorom. Naveli su da je obrazovanje javno dobro i da svakome uvijek, bez ograničenja mora biti dostupno. U šali sam to nazvao konceptom „s faksa u mirovinu“, konceptom koji sebi ne dopuštaju ni puno bogatija društva. Osim toga, zašto bi u uvjetima kada sveučilišta mogu primiti ograničen broj studenata „vječiti studenti“ i neuspješni, oduzimali mogućnost studija onima koji mogu biti bolji.

Što budućnost, poglavito, integracija u EU, može donijeti mladim pravnicima?

Kao prvo, mislim da će to pravnike EU značiti promjene u studiju. Puno više će se učiti europsko i komparativno pravo. Morat će se promijeniti i način razmišljanja. Mi kroz dugi niz godina njegujemo krut odnos prema pravu, odnos u kojemu interpretacija prava više-manje završava na jezičnom tumačenju zakona. Razvijenija društva s razvijenijim pravnim sustavom bitno drugačije pristupaju pravnoj normi. Polazi se od toga da je i pravo živi organizam koji se mijenja. Pravu se pristupa tumačenjem koje nije, naravno *contra legem*, ali koje vrlo često traži svrhu norme. Takvo teleološko tumačenje, kod nas još nije standard. Njegovo prihvaćanje nije stvar trenutka ili nekog dekreta. To je stvar razmišljanja o pravu, skoro filozofije prava. Morat ćemo i to svladati, promijeniti način razmišljanja o pravu. A to je najteže. Starije generacije, pa i moja, to će teže prihvatiti. Sigurno, EU će biti prilika da se za pravnike otvore nova radna mjesta. Prvo, bit će novih poslova u

institucijama EU. Drugo, ojačat će mobilost radne snage, pa i pravnika. I oni će dobiti mogućnost da rade preko granice. Sigurno, i danas postoje grane prava koje imaju internacionalnu dimenziju, a proces internacionalizacije će jačati. Također, tu postoje razlike među granama prava.

Namjeravate li se nakon odrađenog mandata vratiti na poziciju profesora Pravnog fakulteta?

Da, sukladno zakonu, zaključio sam s Fakultetom sporazum o povratku. Sigurno, odsustvo iz struke tražit će pojačani napor da nadoknadim propušteno.

Tokom studija zasigurno ste razmišljali o tome kamo će vas pravnička profesija odvesti. Jeste li ikad, nagnuti nad knjigom ili zakonom, zamišljali da biste mogli postati predsjednik republike?

Naravno da nisam, nisam se zamišljao kao predsjednik ni još prije tri-četiri godine. Da mi je netko tada rekao da ću biti predsjednik, začuđeno bih ga gledao. Do odluke da se upustim u utrku za predsjednički mandat došlo je naglo i neočekivano, i za mene i za gotovo cijelu javnost. I u samu politiku sam ušao nekako nenadano, kao zastupnik u Saboru. Često sam i kao zastupnik znao biti više pravnik nego političar.

Kako ste se vidjeli u budućnosti tokom studiranja?

Zapravo, još od početka studija bio sam svojevrsni bigamist, živio sam s dvije ljubavi, pravom i glazbom. U srednjoj školi sam mislio da ću studirati fiziku i glazbu. Kada sam vidio da nisam u matematici i fizici onoliko dobar koliko sam htio biti, krenuo sam razmišljati što bih mogao studirati uz glazbu. Tada se smatralo da glazbenički poziv nije osobito siguran i perspektivan. Kući sam našao očevu knjigu iz rimskog prava. Strašno mi se dopala te sam se nakon pedesetak stranica zaljubio u pravo. Do kraja studija, nisam bio odlučio što ću biti nakon diplome. Odlučio sam otići na pravosudni ispit, volontirao sam na sudu, pa prešao u tzv. plaćenike, položio pravosudni ispit, te se zaposlio kao savjetnik na drugosuparnjskom kaznenom odjelu tadašnjeg Okružnog, danas Županijskog suda u Zagrebu. Paralelno sam išao na postdiplomski studij kaznenog prava i završavao studij kompozicije na Muzičkoj akademiji. Taj sam studij malo otežao da završim postdiplomski studij prije vojske. Praktički, na Akademiji sam bio gotov sa studije 1981, a formalno diplomirao 1983. Ali, moram priznati da sam od početka priželjkivao posao na Fakultetu i bio sam sretan kad mi se pružila prilika da postanem asistent kod prof. Kapca. Tada sam sa suda prešao na Fakultet i s tog mjesta mi je bilo lakše kombinirati pravo i glazbu.

Premda ste ostvarili zavidnu pravničku karijeru, velik dio života posvetili ste glazbi. Jesu li se ljubav prema pravu i glazbi ikad sukobili, prisiljavajući vas da birate?

Srećom sam uspio uvijek ostati u obje discipline. Naravno, bilo je trenutaka kada nisam mogao oboje istim intenzitetom. Ali, vjerojatno zato što sam uvijek jako puno radio, nikada nisam osjećao da je došlo vrijeme da izaberem jedno ili drugo. Danas kao predsjednik države, morao sam se odreći i prava i glazbe. Predsjednički je posao svakodnevan rad, praktično od 0-24, bez mogućnosti da se bavite drugim stvarima. Danas, kada sam dosta toga prošao u obje oblasti, to mi je lakše podnijeti. Da sam se na početku karijere našao u takvoj situaciji, bio bi mi to ozbiljan problem. Ovako se nadam povratku jer ovo je samo privremena pozicija, kao i svaki mandat.

Tokom studiranja bili ste član studentske udruge "Pravnik" te urednik istoimenog časopisa. Što mislite, koliko su izvannastavne aktivnosti studenata važne prilikom traženja zaposlenja? Jesu li Vama izvannastavne aktivnosti pomogle u karijeri?

Izvannastavne aktivnosti su iznimno važne, naravno ne na uštrb kvalitete studija . One grade jedan prisan odnos između studenta i studija, između studenata, pa i između studenata i profesora. Osobno bih preporučio da se širi spektar izvanstudijskih aktivnosti. Bio sam glavni urednik Pravnika. Tada je to bio jedan od odbora SSO-a. Uredio sam tri ili četiri broja, što je, čini mi se, urednički rekord. Ali, danas je Pravnik i tehnički i sadržajno, bogatiji nego u moje vrijeme.

Studenti su danas u nezavidnoj poziciji. Premda imaju brojne mogućnosti, razapeti su između studiranja, rada i financijske stabilnosti, izvannastavnih aktivnosti, društvenog života... Kakav biste im savjet dali?

Rekao bih da su sve generacije imale slične problem, nije danas studentima bitno teže nego što je to bilo mojoj generaciji. I u mojoj generaciji je bilo onih koji su uz studiranje morali raditi, i tada je bila velika konkurencija, i tada se događalo da ste odličan student nakon diploma ne možete dobiti posao. Ja sam godinu dana bio volonter na sudu. Događalo se ono što se i danas nažalost događa, da kod zaposlenja uspjeh u studiju nije odlučujući. Ne dajte se impresionirati takvim problemima, to su problemi koji su se ponavljali iz generacije u generaciju, u ovom ili onom obliku. Vjerujem da ipak idemo prema vremenu kada će biti više društvene pravde. Bitno je imati samopouzdanje i jaku želju za uspjehom, imati motivaciju i vjeru u vlastite snage.